

י"ח אב, תשע"ד, 14.8.2014

גיליון מס' 421

פרשת עקב

מה ביקשתי בסך הכל? את הכל!¹

מאת צביקי פורת, קיבוץ עלומים

במרכז פרשת עקב ניצבים מספר פסוקים המהווים את תמצית הדרישה של הבורא מעמו:

"וַעֲתָהּ יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱ-לֹהֶיךָ שְׂאֵל מֵעַמּוֹ. כִּי אִם לִיְרָאָה אֶת ה' אֱ-לֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּכָל דְרָכֶיךָ וּלְאַהֲבָה אֶתוֹ, וְלַעֲבֹד אֶת ה' אֱ-לֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ. לְשָׁמֵר אֶת מִצְוֹת ה' וְאֶת חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצַוְךָ הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ" (י', "ב-י"ג).

הדברים אמנם מובנים כפשוטם, אבל נוסח השאלה: **"מָה ה' אֱ-לֹהֶיךָ שְׂאֵל מֵעַמּוֹ"** וגם צמד המילים **"כִּי אִם"** הבא כפתיח לתשובה, מצביעים לכאורה על מיעוט בדרישות. משה אומר לעם כביכול: מה בסך הכל מבקשים מכם? רק ליראה את ה' וכו', אך מיד לאחר הפתיחה מופיעה רשימת דרישות, והיא כבדת משקל מאוד. העם נדרש ליראת ה', לאהבתו ולהתמסרות מוחלטת לעבודתו.

על סתירה זו עמדו כבר חז"ל וניסחוה בקצרה במסכת ברכות (ל"ג ע"ב): 'אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא?' (האם יראת שמים דבר קטן היא?) הגמרא שם מתרצת בפשטות: אין (כן), לגבי משה מלתא זוטרתא היא, דאמר ר' חנינא: משל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו - דומה עליו ככלי קטן, כלי קטן ואין לו - דומה עליו ככלי גדול", כלומר - כיוון שלגבי משה הדרישות הללו "לא בשמים הן" ממילא לא ראה קושי בהצגתן כדרישה לעם. תירוץ זה קשה מעקרו והיטיב לנסח זאת ר' יוסף אלבו בספר העקרים: "ואין תירוץ זה מספיק (כי) אין ראוי שיאמר העשיר המופלג (=משה) לעני שאין לו כלום (=ישראל) מה אני שואל מעמך, כי אם אלף זהובים (=יראת ה', אהבתו וכו'), לפי שאלף זהובים לעני דבר גדול הוא".

נוכח קושי זה בוחר הרמב"ן בפרשנות שונה, בהפנותו את תשומת לבנו למילות הסיום: **"מָה ה' שואל מעמך"** נמשך אל **"לְטוֹב לָךְ"**. כלומר, איננו שואל מעמך דבר שיהיה לצרכו, אלא לצרכך, כטעם **"אם צדקת מה תתן לו?"** (איוב ל"ה, ז) **"רק הכל לטוב לך"**. דהיינו: כל רשימת הדרישות יותר משבאה להציג תביעות לעם, באה להראות את הטוב, הרוחני והגשמי, הצפון בקיומן, ולפיכך ניתן להגדירן כתביעות קלות שהרי כל מגמתן היא להיטיב לאדם. וראייה גדולה מביא הרמב"ן לפירושו זה מהמשך הכתובים: "ואמר הטעם (שרצון ה' יתברך להיטיב לך): 'הן לה' א-לוהיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה' וכולם נותנים כבוד לשמו ואיננו צריך לך, 'רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם בכם". הווי אומר: לא הוא זקוק לכם אלא אתם לו, וכל מעשיו רק בשבילכם.

אלא שפירוש נאה זה (שבו נוקט בשינוי מה גם הספורנו) טומן בחובו שני קשיים – האחד תחבירי והשני - רעיוני. **הקושי התחבירי** נעוץ במרווח הגדול שבין פתיחת המשפט **"מָה ה' אֱ-לֹהֶיךָ שְׂאֵל מֵעַמּוֹ"** לבין סיומו **"לְטוֹב לָךְ"**, עד שהרשימה הארוכה של הדרישות המנויות בתווך מקשה עלינו מבחינה לשונית, לראות בחתימה את הנימוק לפתיחה. אך **הקושי הרעיוני** גדול עוד יותר: האמנם מבקש ה' יתברך שכל המוטיבציה של האדם ביראת ה'

¹פורסם לראשונה בספרו של חנן פורת 'מעט מן האור'

ובאהבתו, בהליכה בדרכיו ובשמירת מצוותיו, תתמצה בכך שיהיה לו טוב בחייו? אמנם אין ספק שיש גמול לעבודת ה' ו"הבורא יתברך שמו משלם שכר גמול לשומרי מצוותיו ומעניש לעוברי מצוותיו" כלשון הרמב"ם בעיקר ה-11 מ-13 העיקרים, אך האם הציפייה לגמול צריכה להיות המניע הרצוי לעבודת ה'? הנה הרמב"ם עצמו כותב בסוף הלכות תשובה (פרק י' הלכה ב'): "העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות החכמה, לא מפני דבר בעולם: לא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה אלא עושה האמת מפני שהיא אמת, וסוף הטובה לבוא בגללה... והיא המעלה שציוונו בה הקב"ה על ידי משה, שנאמר: 'ואהבת את ה' א-לוהיך'".

נוכח הקושי בפרשנויות הללו, ראוי לעיין פעם נוספת בפסוקים אלה בהקשרם הרחב, ועיון כזה מעלה פירוש שונה לצמד המילים "כי אם", הפעם לא במשמעות הממעיטה את ערך הדרישה מצד ה', אלא דווקא להיפך, כתיבועה נחרצת של ה' א-לוהי ישראל מעמו ליראה ולאהבה אותו ורק אותו. להבהרת נקודה זו ניתן לבחון באופן מדוקדק את הביטוי "כי אם" בהופעותיו השונות בלשון המקרא ובלא מעט דוגמאות נראה שאין משמעותו של ביטוי זה: 'רק זה בסך הכל ותו לא' – כלשון הרווחת כיום בפיו, אלא אדרבה במשמעות טוטאלית: דווקא כך ולא אחרת. (בראשית טו, ד; דברים ז, ב-ה; מלכים א יח, יח; זכריה ד, ו ועוד)

לאור תובנה זו עלינו לקרוא את הפסוקים בהדגש שונה: "וְעֵתָהּ יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱ-לֹהֶיךָ שְׂאֵל מֵעַמְךָ. כִּי אִם (=אלא דווקא) לִירְאָה אֵת ה' אֱ-לֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּכָל דְרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ, וְלַעֲבֹד אֵת ה' אֱ-לֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ. לְשָׁמֵר אֵת מִצְוֹת ה' וְאֵת חֻקֹתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם לְטוֹב לְךָ". כלומר, על רקע פרשת העגל הסמוכה, בה סרו ישראל מן הדרך עומדת עתה הדרישה מעם ישראל, לירא, לאהוב ולעבוד את ה' לבדו בבחינת: "הוא א-לוהינו אין עוד, אמת מלכנו אפס זולתו". ותביעה זו, שלא להתמסר לדבר אחר כי אם – ליראה את ה', דומה אפוא לתביעה בשני הדברות הראשונים, בהם נגלה ה' לישראל במישרין וציווה עליהם: "אנוכי ה' א-לוהיך... לא יהיה לך אלוהים אחרים על פני...". על פי פרשנות זו מתבארים ומתקשרים יפה גם הפסוקים בהמשך: "הן לה' אֱ-לֹהֶיךָ הַשְׁמִים וְשְׁמֵי הַשְׁמִים הָאֶרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ". ובכל זאת: "רַק בְּאַבְרָהָם חָשַׁק ה' לְאַהֲבָה אֹתוֹם וַיִּבְחַר בְּאַבְרָם אֶחָדָם בְּכֶם מִכָּל הָעַמִּים כִּי הָזֶה". ועל כן: "את ה' אֱ-לֹהֶיךָ תִירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וְבוֹ תִדְבֹק וּבְשִׁמּוֹ תִשְׁבַּע". יש כאן אם כן דרישה להדדיות. אני – אומר ה' – בחרתי בכם מכל העמים ולכם נתונה אהבתי. על כן גם אתם מצדכם, נדרשים ליראה ולאהבה אותי ורק אותי. ובכן "כי אם" אינו דבר קטן אלא דבר גדול הוא, ומשמעותו מסירות מלאה לדבר ה', לא לאלהי התוהו.

צביקי פורת, חבר קיבוץ עלומים. מרכז מחלקת משק בקיבוץ הדתי. בעל תואר בכלכלה מהפקולטה לחקלאות של האוניברסיטה העברית ותואר שני בתנ"ך מאוניברסיטת בר-אילן. לומד תורה להנאתו.

אפשר לקבל את דף פרשת השבוע של הקיבוץ הדתי בדואר אלקטרוני או לראות אותו באינטרנט באתר של תנועת הקיבוץ הדתי בכתובת: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא. תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il אתר האינטרנט של הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il